

AANVAL OP HIC

Voorwoord minister Opstelten	2
De persoonsgerichte aanpak, interview met Jur Verbeek	3
Stop Heling	4
Amsterdamse ziekenhuizen dragen bij aan preventie van geweld	5
CCV bijeenkomst over woninginbraak	6
Politiekeurmerk Veilig Wonen	8
Regiemodel Slim Samen Toezien in Eindhoven	9
HIC - op stap in Tilburg	10
OM Spaces - verbinding OM met samenleving	12
Sportcampagne 'Alleen jij bepaalt wie je bent'	14
Scholenprogramma OM: Wie grijpt in?	15

Editie 1 | Jaargang 2014

De nieuwsbrief Aanval op HIC is een uitgave van het programma Gewelddadige Vermogenscriminaliteit van het ministerie van Veiligheid en Justitie. Dat programma richt zich op de bestrijding van High Impact Crimes (HIC): overvallen, straatroven, woninginbraken en geweldsdelicten. De overheid werkt hierbij samen met burgers en het bedrijfsleven. Aanval op HIC informeert belangstellenden een paar keer per jaar over de ontwikkelingen binnen het programma.

Voorwoord

Goed nieuws!

Hierbij treft u de eerste editie aan van Aanval op HIC. Deze nieuwsbrief vervangt het e-magazine Aanval op Overval van het programma Gewelddadige Vermogenscriminaliteit van mijn ministerie. Dat programma meldt goed nieuws: een daling in de eerste vijf maanden van dit jaar van het aantal woninginbraken, straatroven en overvallen ten opzichte van dezelfde periode vorig jaar. Zo liep het aantal overvallen terug met 24%, van 779 naar 595. Het terugdringen van dit soort ernstige delicten blijft voor mij topprioriteit. Uw hulp daarbij is onmisbaar.

Dit eerste nummer bevat verschillende achtergrondartikelen over onze aanpak. Zo leest u een interessant verslag van het lesprogramma Wie Grijpt In? dat is bedoeld om de dialoog tussen OM en jongeren op gang te brengen. Verder treft u een interview aan met Jur Verbeek, sinds kort adviseur rond de aanpak van criminele jeugdgroepen, en een verslag van de CCV-bijeenkomst in Zwolle over de aanpak woninginbraak.

Veel leesplezier!

Ivo Opstelten
Minister van Veiligheid en Justitie

Cijfers

Straatroven

Het aantal straatroven is in de eerste vijf maanden van 2014 met 14% gedaald ten opzichte van dezelfde periode in 2013. Tot en met mei 2014 zijn er 2.458 straatroven gepleegd, in 2013 waren dat er in dezelfde periode 2.843.

Woninginbraken

Het aantal woninginbraken is in de eerste vijf maanden van 2014 met 15% gedaald ten opzichte van dezelfde periode in 2013. Tot en met mei 2014 zijn er 31.815 woninginbraken gepleegd, in 2013 waren dat er in dezelfde periode 37.637.

Overvallen

De cijfers van de eerste vijf maanden van 2013 en 2014.

	Woningen	Transport	Horeca	Detailhandel	Groothandel	Totaal*
2013	259	107	115	237	52	779
2014	226	82	88	168	25	595
	-13%	-23%	-23%	-29%	-52%	-24%

* (incl. Medische en Zorgsector, Overheid en Fin. Instellingen)

Interview Jur Verbeek, adviseur criminele jeugdgroepen

“We kunnen in de veiligheidszorg veel leren van de gezondheidszorg”

De persoonsgebonden aanpak, een succes bij het terugdringen van overvalrecidive, kan dat volgens Jur Verbeek ook worden bij woninginbraken. Een kwestie van anders organiseren.

Jur Verbeek (58) werkte 30 jaar bij de Rotterdamse politie. Twaalf jaar geleden stapte hij over naar de directie Veiligheid van de gemeente Rotterdam en begon in de wijk Spangen/Delfshaven als stadsmarinier, de eerste in Nederland. Zijn taak: acute veiligheidsproblemen met voorrang aanpakken en, zo nodig met onorthodoxe middelen, oplossen. Stadsmarinier is hij nog steeds - inmiddels heeft hij zes collega's - en houdt zich bezig met Veilig Ondernemen. Daarnaast is hij in dienst bij het ministerie van Veiligheid en Justitie als regiocoördinator Zuidwest Nederland bij het Actieprogramma Risicogeugd en Jeugdgroepen. Hij adviseert gemeenten, politie en OM bij het opstellen van actieprogramma's rond de aanpak van criminele jeugdgroepen.

Op de stoep

Zijn ervaringen in Rotterdam hebben hem een overtuigd voorstander gemaakt van de persoonsgebonden aanpak. “Onderzoek liet zien dat van de overvallers ruim vijftig procent binnen twee jaar recidiveerde. Dat vonden we in Rotterdam onacceptabel hoog en om dat getal naar beneden te krijgen, besloten we het anders aan te pakken. Nu staan we, zodra die gasten uit detentie komen, bij hen op de stoep, met zijn drieën: wijkagent, reclassering en stadsmarinier. We maken duidelijk dat ze vanaf dat moment in beeld zijn en blijven. Daarbij vragen we ook wat er nodig is aan scholing, werk, uitkering en begeleiding. We maken stevige en bindende afspraken. En dat werkt. In de afgelopen twee jaar hebben we op die manier vijfenveertig overvallers opgezocht en aangepakt en tot nu toe is er bijna geen recidive.”

20 – 80

Verbeek is ervan overtuigd dat je met deze methode ook de woninginbraken verder kunt terugdringen. “Natuurlijk moeten huizen en bedrijfspanden voorzien zijn van degelijk hang- en sluitwerk. Natuurlijk is politiesurveillance waardevol, net als oplettendheid van burgers. Als iedereen die 's avonds de vuilnisbak aan de straat zet even goed om zich heen kijkt, hoeveel camera's heb je dan wel niet in werking? Maar inbraak is werk van

“Twintig procent van de boefjes is verantwoordelijk voor tachtig procent van de criminaliteit”.

daders. Twintig procent van de boefjes is verantwoordelijk voor tachtig procent van de criminaliteit. Als je die eruit kunt halen, boek je veel winst.”

Vroeg erbij

Verbeek verwacht daarbij veel van vroegsignalering. “Het strafrecht is een beproefd middel, dat heeft zich al lang bewezen. De nazorg hebben we, met de reclassering en een heleboel andere partners, in Rotterdam ook op orde gekregen. Maar we laten nog heel wat liggen aan de voorkant.” Hij wijst erop dat er veel kennis voorhanden is, waar te weinig gebruik van wordt gemaakt. “Ik denk daarbij vooral aan de aanpak van jongeren met een lichte verstandelijke beperking. Als je weet dat zo iemand problemen heeft op school, op straat, met drugs of thuis, bijvoorbeeld met huiselijk geweld, dan

heb je zoveel risicofactoren bij elkaar dat criminaliteit voorspelbaar is. Met zo'n jongere zou je dus eerder aan de slag moeten.”

Sociale wijkteams

De sociale wijkteams lijken hem daar heel geschikt voor. Hij hoopt dat die dat met de nodige doortastendheid gaan oppikken. “Er kan veel meer dan sommigen denken. Je moet je nek durven uitsteken, buiten de gebaande paden opereren, je openstellen voor de burger, je houden aan je toezeggingen. Duidelijk zijn, zakelijk, praktisch. Bovenal: het moet allemaal niet te lang duren. Niet maanden of jaren laten slepen, meteen actie ondernemen, dan maak je het verschil, zowel naar de burgers als de criminelen. Toen ik in Spangen begon, klaagden ze daar over het gebrek aan straatverlichting. Binnen zes weken stonden er zoveel lantaarnpalen, dat Spangen nu vanaf de maan zichtbaar is. Zo'n rappe reactie loont. Op de Veiligheidsindex klom de wijk van 2,5 naar 7, een dikke voldoende.”

Gezondheidszorg

Verbeek vindt dat we organisatorisch nog veel kunnen leren van de ontwikkelingen in de gezondheidszorg. “Laatst kwam ik met een klacht bij de huisarts, die me doorstuurde naar een specialist. Die onderzocht me, stelde een diagnose en schakelde vervolgens een collega in voor een scan. Ik kreeg een recept voor medicijnen die ik dezelfde dag nog bij de apotheek kon ophalen. Plus een afspraak voor controle over zes weken. En dat allemaal is in pakweg vier dagen geregeld. Samenwerking is daar een normale gang van zaken. Geen schotten, niks eigen prioriteiten en loyaliteiten. Wat in de gezondheidszorg is gedaan, moet in de veiligheidszorg ook kunnen.” ■

STOP HELING!

Internet blijkt een effectief wapen in de strijd tegen het kopen van gestolen goederen. Het Digitale Opkopers Register en Stopheling.nl doen goede zaken.

Woninginbraken, overvallen, straatroof, winkeldiefstallen. Al deze vermogensdelicten gedijen doordat de daders gestolen goederen aan derden kunnen slijten. Een effectieve bestrijding van heling is dan ook van groot belang. Zonder helers geen stellers, of in ieder geval minder! Gemeenten, politie, opkopers van tweedehands goederen en burgers kunnen ieder hun steentje bijdragen aan het voorkomen van heling. Daarbij kunnen ze gebruik maken van het Digitale Opkopers Register, dat sinds januari 2013 landelijk ingevoerd wordt, en van de website stopheling.nl.

Wet- en regelgeving

Heling is strafbaar en daarnaast gelden enkele wettelijke verplichtingen die de bestrijding van heling ondersteunen. Zo moet een handelaar in gebruikte en ongeregelde goederen de gemeente schriftelijk informeren van het feit dat hij van het opkopen van deze goederen zijn beroep of gewoonte heeft gemaakt. Daarnaast dienen opkopers elke aankoop van die goederen te registreren in een inkoopregister. Ze noteren daarin de datum van verkrijging en een omschrijving van het opgekochte goed - waar mogelijk voorzien van soort, merk en (serie)nummer - plus naam en adres van degene die het goed aangeboden heeft. Voor opkopers van koper(legeringen) tegen contante betaling geldt als extra eis dat zij ook het nummer, land van herkomst en type identiteitsbewijs van de aanbieder moeten vastleggen.

Ten slotte kunnen gemeenten bij APV een verkoopregister verplicht stellen, waarin de opkoper elke verkoop van gebruikte en ongeregelde goederen moet registreren.

Het Digitale Opkopers Register

Het Digitale Opkopers Register (DOR) is, zoals de naam al aangeeft, een digitale versie van het inkoopregister. Alle wettelijk verplichte elementen van de registratie- en legitimatieplicht zijn hierin opgenomen. Het DOR staat direct in verbinding met (politie)registers van

gestolen goederen. Daardoor krijgt de politie meteen een seintje als iets aangeboden wordt dat van diefstal afkomstig is en waarvan aangifte is gedaan.

Voordelen voor de opkopers

Voor de opkopers biedt de gratis aansluiting op DOR voordelen. Zo vereenvoudigt het DOR voor hen de wettelijk verplichte registratie van opgekochte tweedehands goederen. Dankzij de verbinding van het DOR met de registers van gestolen goederen wordt de opkoper bovendien beter beschermd tegen heling. Gestolen goederen opkopen is immers strafbaar. Dit kan ertoe leiden dat de politie het gestolen goed in beslag neemt, de opkoper financieel gedupeerd achterblijft en vervolgd wordt voor heling. Ten slotte helpt de opkoper met de aansluiting op het DOR diefstal beter te bestrijden door de afzetmarkt voor gestolen goederen te verstoren en de pakkans van dieven te vergroten.

Stopheling.nl

Ook burgers kunnen bijdragen aan het tegengaan van heling. De website stopheling.nl geeft op basis van het ingevoerde serienummer aan of een tweedehands goed als gestolen gesignaleerd staat bij de politie. Met de gelijknamige app kunnen consumenten deze serienummers, streepjescodes en kentekenplaten ook scannen, voordat ze besluiten tot aanschaf van het tweedehands goed. Bij een hit kunnen zij dat meteen via stopheling.nl melden. Die melding gaat naar de politie-eenheid die de eerdere aangifte van diefstal heeft opgenomen.

Essentieel voor het welslagen van stopheling.nl en het DOR is dat er altijd aangifte van diefstal wordt gedaan. Zonder die aangifte geen hit bij

Informatie

Ook geïnteresseerd in aansluiting op het DOR in uw gemeente? In de politie-eenheden staan begeleiders van de lokale invoering voor u klaar om u daarbij te helpen. Voor meer informatie kunt u terecht bij: maaike.van.den.berg@no-gelderland.politie.nl.

de opkoper en bij de consument die een tweedehands goed wil aanschaffen dat van diefstal afkomstig is. [Stopheling.nl](http://stopheling.nl) biedt de extra mogelijkheid om alle serienummers te noteren en op te slaan van (nieuwe) goederen die burgers in bezit hebben. Dit vergemakkelijkt de aangifte en traceerbaarheid na diefstal.

Rol van de politie

De politie heeft bij de aanpak van heling vooral een repressieve taak. Zij zorgt voor een zo volledig mogelijke beschrijving van het gestolen goed in de aangifte, houdt de registers van de gestolen goederen actueel en treedt op bij melding vanuit het DOR of stopheling.nl dat er gestolen goed aangeboden wordt. Daardoor kunnen meer dieven opgespoord en vervolgd worden.

Rol van de gemeenten

Ook gemeentes hebben een rol bij de aanpak van heling. Zij dienen er - zo nodig samen met de politie - op toe te zien dat er een actueel overzicht is van de opkopers in de gemeente en dat de opkopers voldoen aan hun wettelijke meldplicht. De gemeente kan ook een stimulerende en faciliterende rol vervullen bij het aansluiten van de opkopers op het DOR en de naleving van de registratie- en legitimatieplicht. Sinds 2013 ligt de handhaving van de registratie- en legitimatieplicht niet meer uitsluitend in handen van de politie, maar mogen hiervoor ook buitengewoon opsporingsambtenaren in domein II (Milieu, welzijn en infrastructuur) ingezet worden.

Aansprekende resultaten

Het DOR en stopheling.nl maken het mogelijk aansprekende resultaten te boeken. Tijdens een eerste pilot in Apeldoorn werden in slechts een half jaar tijd 44 verdachten aangehouden en 68 zaken opgelost. De landelijke uitrol is in 2013 voortvarend van start gegaan. In dat jaar is het DOR in 64 gemeenten, verspreid over negen politie-eenheden, ingevoerd en werden 628 opkopers aangesloten. [Stopheling.nl](http://stopheling.nl) werd 330.000 keer geraadpleegd, de bijbehorende app 38.500 keer gedownload en 750.000 goederen werden in de database van stopheling.nl opgeslagen. Opkopers, burgers, gemeenten en politie zijn samen op de goede weg. ■

Amsterdamse ziekenhuizen dragen bij aan preventie van geweld

Informatie van afdelingen Spoedeisende Hulp kan gemeente en politie helpen bij preventie van geweldsdelicten.

“Wat niet weet, wat niet deert”. Dat is, bij geweldsdelicten, een wrange constatering. Omdat er weinig bekend is over aantallen en achtergronden van geweldsmisdrijven, is het moeilijk om er preventief tegen op te treden. De officiële cijfers geven een vertekend beeld. Bij lichte vormen van geweld wordt nauwelijks aangifte gedaan, gemiddeld in twaalf procent van de gevallen. Bij ernstige geweldsmisdrijven loopt dat op tot een kwart. Terwijl de gevolgen van geweld groot zijn, met veel fysieke en emotionele schade. Wekelijks behandelen de Nederlandse ziekenhuizen bijna vijfhonderd gevallen van fysiek letsel door geweld. Meer informatie zou kunnen helpen om passende maatregelen te treffen.

Voor meer informatie over de pilot Preventieve Aanpak Geweld:

Elsbeth Kassies
Adviesgroep Amsterdam (AGA)
Gemeente Amsterdam,
Dienst Advies en Onderzoek

Bezoekadres:
Weesperstraat 105A, 1018 VN
Postbus 15146, 1001 MC Amsterdam
www.amsterdam.nl/aga

Letsel Informatie Systeem

Die informatie komt eraan. Het reeds bestaande Letsel Informatie Systeem (LIS) van VeiligheidNL, het vroegere Consument en Veiligheid, registreert sinds enige tijd via een aparte module gegevens van geweldslachtoffers die zijn behandeld op de Afdeling Spoedeisende Hulp (SEH) van zeven Amsterdamse ziekenhuizen. Het systeem legt vast waar en op welk tijdstip het geweld zich heeft afgespeeld, wat de relatie is tot de dader en hoe het letsel is veroorzaakt, bijvoorbeeld met welk wapen. Met andere woorden, het LIS bevat veel informatie die politie en gemeente zouden kunnen gebruiken om geweld en letsel tegen te gaan. Nuttige informatie. Het bewijs daarvoor leverde Cardiff, hoofdstad van Wales. In deze stad - ongeveer zo groot als Utrecht - vonden in 1996 politie, gemeente en de enige SEH aldaar elkaar in een samenwerkingsproject met als resultaat een daling van het aantal ziekenhuisopnamen door geweld met veertig procent. In vergelijkbare steden steeg dit aantal juist. Het risico op geweld in de stad nam bovendien significant af. Als gevolg van dit succesvolle experiment zijn vergelijkbare samenwerkingsprojecten in heel Groot-Brittannië opgezet.

Voor politie en gemeente

Al met al voldoende reden om in de politie-eenheid Amsterdam het project Preventieve Aanpak Geweld te starten. Het doel is te onderzoeken of, op basis van anonieme gegevens van SEH-afdelingen van de ziekenhuizen in de regio, met gerichte preventieve maatregelen een effectieve politieke en bestuurlijke aanpak van geweld mogelijk is. De uitgewisselde informatie zou moeten leiden tot operationele activiteiten en specifiek ingrijpen om geweld te voorkomen en daarmee het aantal slachtoffers te

reduceren. Meer zicht op de - wisselende - hot spots, hot times en hot shots van geweld kan de politie bijvoorbeeld doen besluiten zich nog zichtbaarder te manifesteren in een bepaalde wijk of in de buurt van een bepaalde kroeg. Of op bepaalde tijden gericht te surveilleren. De gemeente zou op sommige plekken een (extra) camera kunnen monteren, of straatverlichting veranderen of de sluitingstijden voor de horeca aanpassen.

Privacy

De deelnemende ziekenhuizen zijn het AMC, VUmc, OLVG, Slotervaart, Sint Lucas Andreas, Boven 't IJ en Amstelland. Samen met de gemeente Amsterdam, GGD Amsterdam, het Ministerie van VWS, het Ministerie van VenJ, Politie Amsterdam-Amstelland, het Landelijk programma Aanpak Geweld van de Nationale Politie, Achmea en VeiligheidNL ondertekenden ze eind 2012 een convenant - met een looptijd van drie jaar - dat onder meer uitdrukkelijk bepaalt dat het medisch beroepsgeheim en de privacy van de patiënt strikt gewaarborgd blijven. Een toetsingscommissie ziet erop toe dat alleen gegevens die niet tot individuele patiënten te herleiden zijn, beschikbaar komen voor politie en gemeente. Ze mogen ze niet koppelen aan andere databestanden of gebruiken voor opsporing. De Stichting VeiligheidNL, die het LIS beheert, organiseert en coördineert de registratie in de ziekenhuizen. Inmiddels ligt er een protocol voor de gegevensverwerking, is het SEH-personeel getraind en, zijn de ICT-voorzieningen, waar nodig, op orde. Op 1 juli 2013 is de registratie in LIS-Geweld van start gegaan. Het WODC evalueert het Amsterdamse project. De procesevaluatie zal dit najaar opgeleverd worden en de effectevaluatie eind 2015. Blijkt het een succes, dan is het de bedoeling om dit model landelijk te introduceren. ■

Zonder de burger gaat het niet

Regionale bijeenkomst Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) informeert ketenpartners over tegengaan van woninginbraken. Medewerking van burgers is daarbij onmisbaar.

De Bulgaarse methode. Voor de meesten van de zeventig toehoorders in de Zwolse Nieuwe Buitensociëteit een bekend begrip, net als flipperen en cilindertrekken. De aanwezigen zijn dan ook met de problematiek vertrouwd. Op deze bijeenkomst, georganiseerd door het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid CCV, zijn dat vertegenwoordigers van gemeenten, woningcorporaties en politie. Het thema is de strijd tegen woninginbraken, waarover verschillende sprekers deze middag hun licht laten schijnen.

B3W

Eén van de sprekers is Peter Versteegh, als criminoloog verbonden aan Politie Haaglanden. Hij legt uit hoe de veiligheidsstrategie “best of three worlds” (B3W) gestalte krijgt in de regio Den Haag. B3W combineert bestaande politiewerkwijzen als Community Policing, waarin de relatie en samenwerking met de burger veel accent krijgt, Intelligence Led

Policing die zwaar leunt op kennis, informatie en analyse en Problem Oriented Policing, met een sterke rol van het lokale bestuur, betrokkenheid van andere partners en veel aandacht voor preventie. Tot voor kort waren dat min of meer gescheiden trajecten, maar juist het samengaan van deze methodes zorgt voor meerwaarde, zoals nu ook zichtbaar wordt bij de politie-eenheid Den Haag. Net als alle andere vormen van chronische, veelvoorkomende criminaliteit kennen woninginbraken drie aspecten - dader, slachtoffer, omgeving - waarop B3W effectiever lijkt te reageren dan elke politiemethode afzonderlijk.

Geen koersverandering

Onderzoek laat zien dat basisteams die in hun aanpak hoog scoren op de B3W-schaal gunstiger resultaten boeken dan andere. Er valt volgens Versteegh dus winst te boeken in de strijd tegen woninginbraak

binnen de bestaande organisatie en aanpak. Een reorganisatie of radicale koersverandering is niet nodig. Het gaat erom het bestaande beleid een nieuwe impuls te geven. Samengevat luidt zijn aanbeveling: concentreer je als politie op de belangrijkste problemen, versterk de sturing daarop en zorg er vooral voor dat aanpak en burgerparticipatie consequent aandacht krijgen.

Burgerparticipatie

Die burgerparticipatie is ook het onderwerp van Sanne Hemmer, die zich als psychologe bezighoudt met gedragsbeïnvloeding. Hoe krijg je de burger zo ver dat hij, voordat hij het huis verlaat, ramen en deuren sluit. Een simpele voorzorgsmaatregel. En effectief, aangezien twintig procent van alle woningdiefstallen te kwalificeren is als insluiping en dus eenvoudig te voorkomen door de woning af te sluiten. Maar zo gemakkelijk als het lijkt,

zo moeilijk blijken mensen hun gedrag in de gewenste richting aan te passen. Hemmer geeft aan hoe je als overheid zulk gedrag wel kunt stimuleren en duurzaam beïnvloeden. “Een boodschap moet je aantrekkelijk presenteren en simpel, concreet en duidelijk houden. Een oproep als ‘maak de buurt veiliger’ is te abstract: geef een handelingsperspectief mee. Een sticker op de deur die eraan herinnert dat die op slot moet als je het huis uit gaat, verbindt aan die boodschap actie: de sleutel omdraaien.”

Gedragsverandering

Mensen blijken tot gedragsverandering bereid als het nieuwe gedrag inspeelt op en aansluit bij hun motieven, bijvoorbeeld zuinig zijn op je spullen. En we zijn gevoelig voor het gedrag van anderen. We imiteren ongemerkt meer dan we willen toegeven. Het is daarom volgens Hemmer slim om te communiceren dat het heel normaal is om je huis af te sluiten

en dat bijna iedereen dat doet. Ze wijst er ook op dat het rechtstreeks aanspreken bij mensen soms weerstand wekt en irritaties oproept.

Altercasting

Dat valt te vermijden met altercasting: mensen benaderen via een omweg. Ze noemt het voorbeeld van een schoolklas die - in het kader van een veiligheidsactie - door de wijk trekt om openstaande ramen en deuren te tellen. “Ouders, geconfronteerd met de resultaten, blijken daar gevoelig voor en nemen het commentaar van de kinderen ter harte. En de kinderen zelf leren, onbewust, dat je er iets aan kunt doen om insluipers buiten de deur te houden.” Jong geleerd, oud gedaan. Gedrag dat je op jonge leeftijd verwerft, bekiijft. “We leren al vroeg dagelijks onze tanden te poetsen om gaatjes te voorkomen. Net zo automatisch zouden we ramen en deuren moeten sluiten om diefstal tegen te gaan.” ■

Een oproep als “maak de buurt veiliger” is te abstract.

Informatie

Centrum voor Criminaliteitspreventie CCV helpt veiligheidsprofessionals om Nederland veilig en leefbaar te maken. Info op 030 751 6777 en/of www.hetccv.nl.

B3W wordt beschreven in het boek *The Best of Three Worlds*, een uitgave van de Politieacademie Lectoraat Intelligence, Postbus 834, 7301 BB Apeldoorn. Lectoraat.intelligence@politieacademie.nl

Sanne Hemmer is verbonden aan onderzoeksbureau D&B Applied behavioural science. Voor info zie www.db-abs.com.

Veiliger wonen voor hetzelfde geld

Politiekeurmerk Veilig Wonen voor eerste woningen stroomversnelling

Minister Opstelten van Veiligheid en Justitie heeft op 8 mei in één van de testwoningen van initiatief Stroomversnelling het Politiekeurmerk Veilig Wonen uitgereikt aan Bert Keijts, directeur-bestuurder van corporatie Portaal. Onder de naam Stroomversnelling namen vier bouwbedrijven en zes corporaties het initiatief om 111.000 naoorlogse woningen grondig te renoveren, zodat bewoners comfortabel, modern en veilig kunnen blijven wonen.

Minder woninginbraken

Eerder kondigde minister Opstelten aan dat in 2017 het aantal woninginbraken met 30 procent gedaald moet zijn ten opzichte van 2012. Van de inspanningen om dat doel te bereiken is preventie een essentieel onderdeel. Daarom is minister Opstelten blij dat Stroomversnelling zijn ambitie heeft omarmd. "Het is goed om te zien dat deze grote partijen het initiatief hebben genomen om zoveel huizen degelijk te beschermen tegen inbraak. Ik ga er dan ook van uit dat dit initiatief snel navolging krijgt." Dit project laat zien dat duurzaam en veilig bouwen hand in hand gaan.

Politiekeurmerk

Een veilig huis in een veilige wijk, dat is het doel. Het Politiekeurmerk gaat naar

woningen met veilig hang- en sluitwerk, verlichting bij de buitendeuren, zicht vanuit de hal op wie er bij de deur staat en rookmelders op iedere etage.

Stroomversnelling

De leden van Stroomversnelling (bouwpartijen Ballast Nedam, Dura Vermeer, BAM, VolkerWessels en corporaties Lefier, WonenLimburg, Portaal, Stadlander, Tiwos en Woonwaard) zijn initiatiefnemers voor vernieuwbouw van 111.000 naoorlogse huurwoningen naar woningen zo-goed-als-nieuw terwijl de woonlasten (huur en energie) gelijk blijven. Het eerste jaar, 2014, levert 1.000 prototype-woningen op. ■

Minister Opstelten blij dat Stroomversnelling zijn ambitie omarmt

Slim Samen Toezien: in Eindhoven werkt het

Regiemodel coördineert inzet van toezicht, handhaving en beveiliging. Sleutel is informatiedeling.

Partijen spannen zich in om in een regiemodel te gaan samenwerken om de veiligheid van personen en een ongestoord en rechtmatig gebruik van goederen en zaken in (naam gemeente of regio) te bevorderen. Zij zijn allen in staat en bereid om daarvoor wederzijdse inspanningsverplichtingen aan te gaan. Zo luidt een van de bepalingen waarmee deelnemers instemmen als ze de intentieverklaring ondertekenen van Slim Samen Toezien (SST).

Afspraken

SST is een procesinstrument dat onder regie van een gemeente samenwerkingsafspraken vastlegt tussen verschillende toezienende en handhavende partijen als op een bepaalde plek een specifiek veiligheidsprobleem - bijvoorbeeld overvallen of straatroven - nijpend wordt. In zo'n geval helpt het regiemodel de inzet van deelnemers optimaal te benutten, totdat de veiligheids-situatie weer acceptabel is. Hoe partijen onderling hun taken dan precies invullen, staat in een samenwerkingsconvenant. In Eindhoven werken ze met SST in winkelcentrum WoensXL, een van de grootste semi-overdekte winkelcentra van Nederland. SST maakt hier deel uit van het Keurmerk Veilig Ondernemen. WoensXL presenteert zich met het motto "Met elkaar".

Korte lijnen

Eric van Kessel, adviseur Veiligheid van de gemeente Eindhoven, geeft aan dat dat ook precies de basis is van SST: "Met elkaar. We doen meer en gericht met minder. Want zo werken we hier. De SST-partners - winkeliersvereniging, politie en stadtoezicht - weten elkaar te vinden. De lijnen zijn kort. En we houden het graag praktisch. Geen bureaucratie, wekelijkse vergaderingen maar contact als het nodig is. Als het in het winkelcentrum ergens dreigt over te koken, hebben we binnen no-time een zogeheten 'motorkap-overleg'. Dat kan dan gaan over zwerfers, fietsendiefstal, zakkenrollerij, auto-inbraken, vernielingen, noem maar op. Ter plekke de koppen bij elkaar, de taken verdelen, de werkschema's aanpassen, de inzet tijdelijk focussen totdat de situatie weer met het standaard toezicht en

handhaving te behappen is. De kracht zit in de verbeterde samenwerking."

Sfeer

Wijkagenten Rien Klerkx en Dré Brood beamen dat. "Het blijkt veel effectiever om gezamenlijk een probleem aan te pakken. Dat lukt door informatie te delen en goed met elkaar af te stemmen. Zo kregen we laatst signalen dat een aantal jongeren op een pleintje voor behoorlijk wat hinder en overlast zorgde. Voorbijgangers hadden er last van, sommigen voelden zich geïntimideerd. Doordat we ons daar gezamenlijk zichtbaar manifesteerden en toezicht en handhaving tijdelijk opvoerden, was de situatie binnen de kortste keren weer genormaliseerd." Ook de winkeliersvereniging waardeert de SST-aanpak. Frank Reemers, Centrummanager: "Eén van de zaken die een winkelcentrum voor mensen aantrekkelijk maakt, is de sfeer. Als die ontspannen is en relaxed, dan zie je dat terug in de aantallen bezoekers. Veiligheid is daarin een bepalende factor. Ik ben ervan overtuigd dat SST hier in Woensel daar een groot aandeel in heeft." ■

Slim Samen Toezien

Ministerie van Veiligheid en Justitie
Programma Gewelddadige Overvalcriminaliteit
Zosha Zuidema/z.zuidema@minvenj.nl
Andersson Elffers Felix
slimsamentoezien@aef.nl

Voor info SST in Eindhoven

Eric van Kessel
Adviseur Veiligheid | sector Gebiedsontwikkeling
e.van.kessel@eindhoven.nl
+31 402 38 81 05 | www.eindhoven.nl

Gemeente Eindhoven | Kennedyplein 200
Postbus 90150, 5600 RB Eindhoven

HIC - op stap in Tilburg

BuurTent, whatsapp, voorlichting op de basisschool. Jeannette van der Kloet doet verslag van haar stageweek in Tilburg.

Een nieuwe lente, een nieuw geluid, een nieuwe job: per 1 april aan de slag met communicatie en relatiebeheer bij het Programma Gewelddadige Vermogenscriminaliteit met als aandachtsveld de Aanpak High Impact Crime (HIC). Op 6 maart was mijn eerste kennismaking met mijn nieuwe functie en vergezeld ik Rob Teijl, projectleider woninginbraken, bij een werkbezoek aan Tilburg. In die stad is de BuurTent ontwikkeld, een initiatief in de strijd tegen woninginbraken, dat HIC co-financiert. Een uitgelezen alibi om naar de wolstad af te reizen en ter plaatse te ervaren hoe de BuurTent werkt.

BuurTent

De ontvangst in Tilburg was buitengewoon hartelijk. We maakten kennis met enthousiaste medewerkers van gemeente en politie die ons

overspoelden met informatie en meenamen naar een BuurTent. Tijdens de gesprekken daar bleek dat de gemeente nog geen procedurebeschrijving van de BuurTent op papier had. Dus bood Rob aan die voor hen te maken. Dat alles bracht mij op het idee om als kennismaking met de praktijk van HIC hier stage te lopen.

Op 14 april was het zover. Een week lang meelopen aan de hand van Adryo Toorians, adviseur Veiligheid van de gemeente, gaf mij al snel het gevoel dat ik de juiste stap had gemaakt van Protocol naar HIC. Een betere introductie in mijn nieuwe vakgebied lijkt me nauwelijks mogelijk. De sfeer in Tilburg is inspirerend en aanstekelijk. Politie en gemeente gaan er samen tegenaan en doen wat nodig is om de hele stad veiliger te maken. Ze zitten er bovenop, of het nu gaat om woninginbraken, overvallen, straatroven of hennepsteelt.

Informatieverwerking

Opvallend hoeveel aandacht en energie er besteed wordt aan verkenning en voorbereiding om in de uitvoering effectief te kunnen opereren. Zo beschikt de gemeente over een strateeg, een criminoloog, een kennismakelaar en analisten die informatie filteren en verwerken tot strategische, tactische en fenomeenanalyses en dat alles koppelen aan data over locaties, omstandigheden, objecten, daders en slachtoffers. Informatie delen wordt steeds crucialer in de strijd tegen criminaliteit en de Tilburgse analisten willen eigenlijk nog verder gaan en bijvoorbeeld ook de informatie van SUWI-net (Structuur Uitvoering Werk en Inkomen: gegevens UWV) verwerken. Vanuit HIC gaan we samen met hen de mogelijkheden daartoe verkennen.

Basisschool

Het was bijzonder om te zien hoe de gemeente Tilburg informatie bij elkaar brengt om van daaruit gerichte preventiemaatregelen te

treffen en alert te reageren. Als bepaalde verschijnselen zich lijken te ontwikkelen tot een trend, wordt daar adequaat op geantwoord. Zo geeft Tilburg straks al voorlichting in groep 8 van de basisschool - in plaats van in de brugklassen op de middelbare school - om leerlingen bewust te maken van het risico van straatroof en hoe zich daartegen te weren. Maar ook om te voorkomen dat de kinderen zelf het roverspad opgaan. De indruk is hier dat daders op steeds jeugdiger leeftijd actief worden. Natuurlijk investeert de gemeente in het veiliger maken van buurten en subsidieert het aanbrengen van degelijk hang- en sluitwerk en verlichting. Ook een Whatsapp-groep voor bewoners om hun buurt samen veilig te houden krijgt financiële steun.

Flyers

Er is verder een keur aan activiteiten op allerlei fronten. Een paar voorbeelden. Zo onderhoudt de gemeente nauwe contacten met telefoonwinkels om heling van mobieltjes te

Flyers in de vorm van kofferlabels

Jeannette van der Kloet

is sinds 1 april actief bij het programma Gewelddadige Vermogenscriminaliteit van het ministerie van Veiligheid en Justitie. Jeannette heeft rechten gestudeerd aan de Rijksuniversiteit Leiden en liep stage bij de Europese Commissie in Brussel en de IGC in Geneve.

Ze startte haar loopbaan als IND-beleidsmedewerker, waarna zij bij het Bureau Internationale Zaken het EU-voorzitterschap van 1997 organiseerde. Na het Project 200 jaar Justitie in 1998 coördineerde zij de contacten met de kandidaat-lidstaten van de EU. In 2002 werd zij Chef Protocol bij BSG en leidde het Bureau Kabinetszaken, waar in 2005 een evenementenbureau aan werd toegevoegd.

OM Spaces, ruimte voor vernieuwing

Ondernemerschap, creativiteit, oog voor de omgeving. Met nieuw elan zoekt het OM verbinding met de samenleving.

Herengracht 124 - 128, een statig, monumentaal pand in hartje Amsterdam, de residentie van OM Spaces, hoewel het woord residentie nauwelijks past bij het interieur. De schaars gemeubileerde rechthoekige ruimte oogt eerder als een werkplaats of atelier. "Dat is ook de bedoeling", zegt programmaleider Machteld van Barchjansen die hier samen met collega Judith van Heems workshops, presentaties en brainstormsessies organiseert. "OM Spaces wil op een creatieve manier ondernemend zijn en bruggen slaan naar de samenleving. Daarvoor is dit een heel geschikte plek."

Vanwaar dit initiatief?

"De sponsor van OM Spaces is het College van Procureurs-generaal dat eind 2011 Perspectief op 2015 presenteerde, een visie op de strafrechtelijke handhaving voor de komende jaren. Daaruit sprak de ambitie om als OM midden in de samenleving te staan: zichtbaar en toegankelijk, met medewerkers die zich op hun omgeving oriënteren. Dat wil zeggen, professioneel werken maar zich openstellen voor externe krachten en invloeden. Niet per se de sterkste kant van het OM.

Natuurlijk blijven we ons richten op onze klassieke taken en geven we nu al eigentijdse antwoorden op maatschappelijk urgente problemen. Denk aan ZSM, afpakken, ondermijnende criminaliteit. Maar we willen verder. OM Spaces gaat op zoek naar nieuwe vormen om nog sterker aan te sluiten bij wat er in de samenleving speelt. We leggen ons oor te luisteren in het OM, koppelen individuele ambities aan die van de organisatie als geheel en bewandelen daarbij nieuwe paden."

Hoe ziet dat er in de praktijk uit?

"We zoeken contact met mensen van buiten zoals maatschappelijk ondernemers, pioniers, ontwerpers, types die voorop lopen, dwarsdenkers. Ze dwingen ons op een nieuwe manier naar ons werk te kijken, buiten de lijntjes te denken, anders te opereren dan we gewend zijn. Een voorbeeld. Eind juni presenteerden veertig studenten 'from all over the world' van de Design Academie Eindhoven aan het OM en haar partners net als vorig jaar hun ideeën, concepten en objecten rond een specifiek criminaliteitsthema. Vorig jaar was het thema woninginbraken. Denk aan zelfgemaakte pepperspray, een woning die overwoekerd is met een doornhaag - hoe veilig wil je 't hebben? -, een raamkozijn dat

gaat bloeden bij glasbreuk. Deze keer gingen de studenten aan de slag met het thema alcohol en uitgaansgeweld. Eye-openers zijn het, inspirerend en relativerend. En neem iemand als Kees Dorst van het Designing Out Crime Center in Sidney, een initiatief van het Department of Attorney General and Justice en de University of Technology. Kees gaat overlast- en veiligheidskwesties te lijf met de blik van een ontwerper. In zijn ogen zijn in een uitgaansbuurt van Sidney niet zozeer de jongeren het probleem maar juist de omstandigheden rondom deze locatie; het gebrek aan goed openbaar vervoer 's nachts, te weinig taxistandplaatsen en openbare toiletten. Problemen die je tackelt via de ruimtelijke omgeving - straten, pleinen, verlichting, prullenbakken. Niet repressief maar creatief en esthetisch. Zo voorkom je veel ellende, die je als OM uiteindelijk op je bord krijgt."

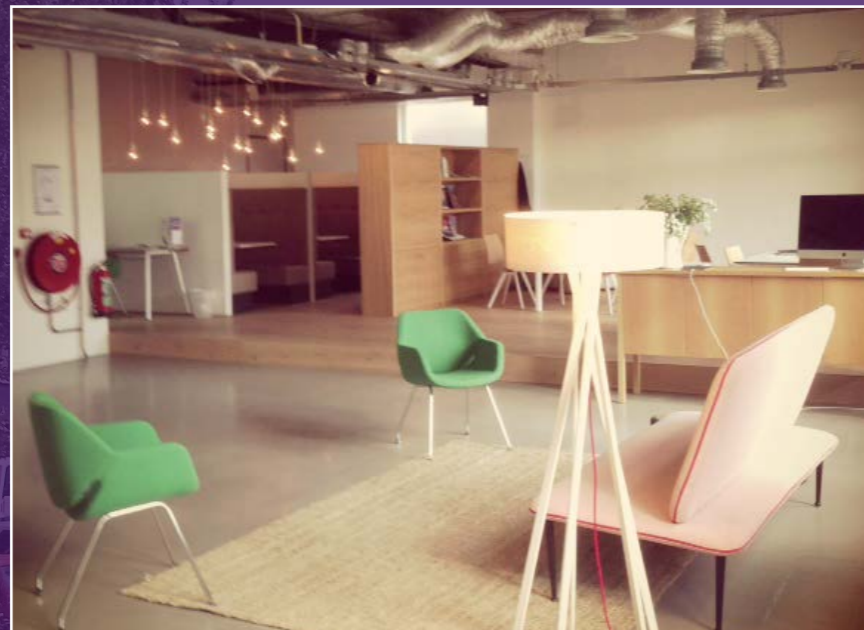
Dat is toch wat er van het OM verwacht wordt, strafrechtelijk reageren?

"Zeker, en we lopen niet voor onze verantwoordelijkheden weg en blijven uiteraard strafrechtelijk reageren waar nodig. Maar het besef groeit ook dat het OM vaak aan het eind zit van een reeks gebeurtenissen, waarin veel

mensen en instellingen een rol spelen en waarbij wij uiteindelijk de rommel opruimen. We vragen ons wel eens af: waarom doen wij dit? Had hier iemand niet al eerder iets aan kunnen doen? We zien dingen die beter zouden kunnen, waar we ideeën bij hebben en die ook willen aandragen. Het OM wil graag meehelpen met, zoals dat zo mooi heet, het zelfcorrigerend vermogen aan de voorkant te versterken. Niet door met het vingertje te wijzen maar door het gesprek aan te gaan, bijvoorbeeld met jongeren. We willen hun belevingswereld verkennen en ervaren en daar zelf ook weer van leren."

Daar zijn jullie al mee bezig.

"We draaien momenteel het project "Wie grijpt in?", waar officieren van justitie, samen met peer educators, op middelbare scholen de klas ingaan. De officieren gaan echt met de klas in gesprek; ze bespreken casussen en leggen de leerlingen verschillende dilemma's voor. Leerlingen mogen op hun beurt vragen stellen aan de officier. Dat levert lovende recensies op, van leerlingen en docenten. En we zijn zelf ook heel enthousiast. Onderwijs is een van de gebieden waar we de ruimte zoeken om het als OM samen met anderen anders, beter, eigentijds te doen." ■

"OM Spaces wil op een creatieve manier ondernemend zijn en bruggen slaan naar de samenleving. Daarvoor is dit een heel geschikte plek."

‘Alleen jij bepaalt’ toont blakende vorm Tussenstand: 800 actieve jongeren

Topsporters laten zien hoe discipline en succes samenhangen en bieden jongeren een betere keuze dan het straatleven.

Het begon in september 2012 in Rotterdam. Jongeren tussen 12 en 18, voor wie sport geen vanzelfsprekende vorm van vrijetijdsbesteding is, kregen de mogelijkheid in teamverband te gaan voetballen, honkballen en basketballen onder de vlag van het project ‘Alleen jij bepaalt wie je bent’. Die kans grepen inmiddels bijna achthonderd jongens en meisjes in elf gemeenten, waar ze actief zijn in vierentwintig sportclubs. Trainers en coaches van die sportverenigingen werken daarbij samen met gymdocenten van praktijkscholen om leerlingen vanuit de schoolbanken in beweging te krijgen richting voetbal-, honkbal- of basketbalveld.

Voorbeeld

Ze ontwikkelen zich daar, binnen de structuren van training en discipline, tot teamspelers en ervaren ze, door samen te sporten, wat het is om door te zetten, zelfvertrouwen te krijgen en succesvol te zijn. Of zoals Ajacied Ricardo van Rhijn het formuleert: “wie wil je zijn? Zero of hero?” Met andere topsporters, zoals Raily Legito en Chip Jones, is hij ambassadeur van ‘Alleen jij bepaalt’ en een inspirerend voorbeeld. Op filmpjes laten de rolmodellen zien dat hen het succes niet is komen aanwaaien, maar dat ze zich de nodige moeite getroost hebben om het niveau te bereiken waarop ze nu excelleren. Ook verzorgen ze, in combinatie met scholen en sportclubs, in heel Nederland clinics waar ze de deelnemers, met oefeningen en trainingen maar ook met hun verhalen, in actie krijgen en laten zien hoe

sport je leven positief kan beïnvloeden. Wie na afloop van zo’n clinic enthousiast geworden is en verder wil sporten bij de vereniging, kan dan lid worden. De kosten voor het eerste jaar van het lidmaatschap worden vergoed; het Jeugdsportfonds draagt daaraan bij.

Toernooi

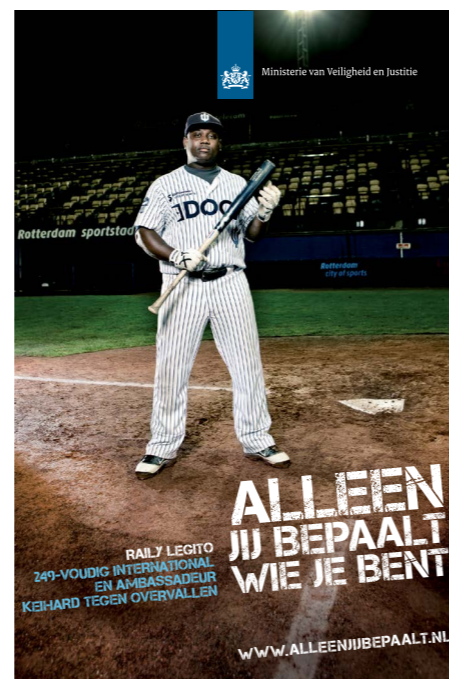
Behalve clubtrainingen organiseert ‘Alleen jij bepaalt’ ook toernooien tussen teams van de verschillende clubs. Zo was het zondag 1 juni jl. de beurt aan Rotterdam Basketbal. In sporthal Prinsenland namen acht teams het tegen elkaar op om de ‘Alleen jij bepaalt’-beker te bemachtigen. Ze speelden onder toezienend oog van ouders en docenten en lieten zien hoe ze de vele uren trainingsarbeid in praktijk brachten. Uiteindelijk was ‘t het team van Divine Basketbal dat de hoofdprijs mee naar huis mocht nemen. Als afsluiter was er een spannende wedstrijd tussen een regulier team van Rotterdam Basketbal en het ‘Alleen jij bepaalt’-team dat nu twee jaar oud is. Beide ploegen waren aan elkaar gewaagd, maar uiteindelijk werd het een nipte overwinning voor Rotterdam Basketbal.

Erkende interventie

Inmiddels is ‘Alleen jij bepaalt’ ook bezig om deze formule erkend te krijgen en te laten registreren als erkende sportinterventie in het register van het Nederland Instituut voor Sport en Beweging. De verwachting is dat dit eind dit jaar gaat lukken. Mocht dat het geval zijn, dan is dat het bewijs dat deze interventie toekomstbestendig is. Al met al een tussenstand om trots op te zijn. ■

Meer informatie?

Kijk op www.alleenjijbepaalt.nl

Wie grijpt in?

Officieren van justitie scoren op middelbare scholen met klasse(n)programma. Iedereen is enthousiast.

Op het Haagse Segbroek College zitten vierentwintig leerlingen van havo 4 in een kring bij de derde les van “Wie Grijpt In?”. Officier van Justitie Berthe van Heemst (30) stelt zich voor en legt uit waar een Ovj zich zoal mee bezig houdt. De klas reageert direct. “Wat was de ergste zaak die u behandeld heeft?”, “Hebt u nooit medelijden met een verdachte?”, “Wat verdient u?”, “Waarom wilde u officier worden?”, “Bent u nooit bang?”, “Wat vindt u echt niet leuk in uw werk?”

Dilemma’s

“Dat typeert de interesse van deze scholieren”, zegt projectcoördinator Eva Duffhues. “In de aanloop naar dit gesprek hebben rechtenstudenten en peer educators Salima en Nandien in deze klas in twee sessies casussen besproken met herkenbare dilemma’s. Wat doe je als je vriendin een truitje pikt bij de ZARA? Als je vriend dealt? Als een klasgenoot bedreigd en afgeperst wordt? Als je een spotgoedkoop mobieltje krijgt aangeboden? Zaken die raken aan hun eigen leefwereld, die hen aan het denken zetten over hun eigen rol daarin. Leerlingen vragen zich af wat nu eigenlijk wel mag en wat niet. En dan merk je in de loop van het project dat ze steeds meer gaan nuanceren en dat ze het leuk vinden om

dieper na te denken over nut en noodzaak van straffen. Het gaat er ons niet om ze rechts- en wetkennis bij te brengen - al is dat mooi meegenomen - maar om ze ervan bewust te maken dat veiligheid iets van ons allemaal is en dat je daarin een aandeel hebt en keuzes kunt maken.”

Praktijkgeval

Die keuzes komen ook aan bod in het scenario dat Van Heemst aan de klas voorlegt. In een kroeg wordt Eva in haar kont geknepen door Joris en ze klaagt daarover bij haar vriend Erik. Die corrigeert Joris met een stomp. Mishandeling? “Welnee”, klinkt het vanuit de klas, “dat is normaal tussen jongens”. “En dat knippen?” “Ik zou er alleen iets van zeggen als zo’n jongen echt te ver gaat.” “Stel dat de klap voor een bloedneus zorgt.” Dat verandert de zaak een beetje. “En als Erik een gebroken bierglas in Joris gezicht duwt?” Dan gaat ie volgens de klas duidelijk over de schreef.

Een paar leerlingen komen met andere oplossingen: het gedrag van Joris negeren, hem erop aanspreken, de beveiliging waarschuwen dat hij zich onbehoorlijk gedraagt. Van Heemst haakt daar telkens op in en legt uit wat de positie is van getuigen, van medeplegers en medeplichtigen, wanneer sprake is van zelfverdediging, of je schadevergoeding kunt eisen. Ze illustreert haar verhaal met voorbeelden uit eigen praktijk.

Enthousiaste reacties

“In samenwerking met Diversion hebben we dit project inmiddels met zo’n tweeduizend jongeren op zeventien scholen gedraaid”, zegt Duffhues. “Op praktijkscholen, vmbo, mbo, havo en vwo in Utrecht, Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. En de recensies zijn lovend. Na afloop van de lessen gaven leerlingen aan zich meer verantwoordelijk te voelen voor veiligheid en voortaan ook eerder te zullen ingrijpen. Ook de achttien officieren zijn enthousiast. De meesten hebben meerdere keren meegedaan, op eigen initiatief. Docenten reageerden eveneens buitengewoon positief. Veel scholen willen het programma zelfs structureel inzetten bij het vak burgerschap. Dat beschouwen we als een compliment.” ■

Wie Grijpt In? heeft als doelstellingen:

- Een dialoog tussen het OM en jongeren op gang brengen over de rechtsstaat, de (preventieve) rol van het OM in een veilige samenleving, en over veiligheid en criminaliteit in het algemeen.
- Jongeren bewust maken van het belang van de rechtsstaat en het feit dat zij er zelf ook onderdeel van zijn.
- Bijdragen aan het (zelf)kritisch en -corrigerend vermogen, zowel binnen de groep als op persoonlijk niveau;
- Scholen helpen invulling te geven aan burgerschapscompetenties door jongeren zich meer verbonden en verantwoordelijk te laten voelen voor de (veilige) samenleving;
- Het OM in gesprek brengen met jongeren om daarmee nieuwe inzichten op te doen en tegelijkertijd een nieuwe generatie te inspireren;
- Intern doel vanuit OM en HRM in het bijzonder; officieren stimuleren naar buiten te gaan, te luisteren en in verbinding, toegankelijk en benaderbaar te zijn.

Meer info:

Eva Duffhues, projectcoördinator
Wie Grijpt In
e.duffhues@om.nl

Colofon

Dit is een uitgave van het programma
Gewelddadige Vermogenscriminaliteit van
het ministerie van Veiligheid en Justitie

Redactie

Theo Akkermans en Dennis Cohen

Vormgeving

Sabine Blok, ministerie van Binnenlandse Zaken en
Koninkrijksrelaties

Fotografie

Hollandse Hoogte, Nationale Beeldbank, Novum,
Rijks beeldbank (tenzij anders vermeld)
